

kteřá se má konat počátkem příštího roku. Jak známo je námořní zbrojení upraveno až posud podle předcházejících úmluv konference washingtonské (1921—22) a londýnské (1930—31). Zde se podařilo, co ve zbrojení pozemním se zkoušelo marně, to jest uvést loďstva aspoň hlavních velmocí do pevného vzájemného poměru, který byl stanoven pro Anglii, Ameriku a Japonsko jako 5:5:3. Nyní však Japonsko není spojeno s tímto místem, které mu bylo vykázáno ve zřetelném odstupu od obou velmocí anglosaských, když krátce po skončení světové války musilo ustoupiti před jejich společným nátlakem. Japonci domohli se v posledních letech využitím chaotické situace a nepřipravenosti všech svých velikých sousedů, Evropy i Ameriky, mimořádného postavení na dalekém východě a chtějí je nyní upevniti a také formálně vyjádřiti svou úplnou výzbrojní paritou. Odmítají podrobovati se dále jakémukoli omezování ve volbě jednotlivých kategorií a nejvhodnějších prostředků ku své obraně a naopak žádají, aby obě větší velmoci námořní snížily svou výzbroj tak zv. ofensivní, to jest velké bitevní lodi s nejtěžší artilerií a dalekým cestovním radiem. Za takových okolností hledí se ovšem k výsledku příštího jednání se značnou skepsí, ano i obavami, neboť je mnohem pravděpodobnější, že zmatek, který se projevil na odzbrojovací konferenci ženevské, přenesse se nyní i do oblasti námořní, než že by bývalý pořádek na moři pokračilo se uhájiti nebo dokonce přenést i na pevninu.

Dr. R. Procházka.

LITERATURA.

JAN SLAVÍK: HUSITSKÁ REVOLUCE. Studie historicko-sociologická. Vyšlo v „Politické knihovně“, řada II., kniha XIX. Nákladem „Orbis“ v Praze. Praha 1934. Stran 130 za 19 Kč.

Knih, vydaná k pětistému výročí bitvy u Lipan, je podle autora studií podnětnou, jež chce na některých zjevech husitské revoluce ukázati, že husitství musí býti zkoumáno s rozsáhlejší vědeckou výzbrojí než se děje dosud, že husitské hnutí je dějinný proces, mající všechny atributy revoluce sociální, a tudíž pouze jedna z mnohých revolucí, majících mnoho společného. Má obhájití správnost Palackého pojetí a hodnocení doby husitské proti pojetí Pekařovu a zdůvodniti heslo Masarykovo: „Tábor je náš program“.

Základem názoru Fr. Palackého, že doba husitská je vrcholem našich dějin, je přesvědčení, že národ český svým odbojem proti Římu přispěl nemálo k rozvoji svobody lidského ducha, z níž vyprýštil další rozvoj lidské kultury. Palacký viděl v husitství počátek náboženské reformace, jež zlomila světovládnou moc církve. V tom viděl nutný předpoklad pro pád feudalismu a vznik demokratických řádů doby dnešní. Husovo vytrvání (nikoli jeho světový názor) je podle autora jedním ze symptomů XV. století, které ohlašují návrat svobodného přemýšlení, jež po pověstné myšlenkové bojácnosti středověku musilo se vrátiti, aby další pokrok byl možný. Hlásí se tu důvěra ve vlastní poznání a usuzování proti slepě vyžadované poslušnosti a důvěře jiným, hlásí se novověk. Nesmírně významným bylo, že ústupky učiněné husitství (kompaktáta) byly vynuceny na světovládné římské církvi, která nebyla zvyklá slevovati a ustupovati. Po té stránce husitství znamená veliký otřes středověkého universalismu, světového, dotud nikým bez trestu nepopíraného poslušenství Říma.

Podle Slavíka je třeba rozloučiti se s představou, že velké sociální výbuchy vznikají, když obyvatelstvo násilnou a špatnou vládou je přivedeno do bídy „nesnesitelné“.

Naopak, sociální vření vzniká v době pokroku hospodářského a politického, kdy do širokých vrstev vniká sebevědomí a vůbec poznání, že lze společenské řády solidární akcí třídy změnit. V tom smyslu lze říci, praví autor, že revoluční období vznikají ne proto, že se lidé mají hůře než v době dřívější, nýbrž proto, že poněkud zlepšili své postavení a zatoužili po zlepšení dalším. „Při sociálních revolucích větší roli než skutečná bída hraje bída psychologická, nespokojenost z neukojených tužeb a požadavků dalších (str. 28).“ Mluví-li se o revoluci husitské jako o hnutí náboženském, pak nutno si podle autora uvědomiti, že v podstatě jde o sociální revoluci zdůvodněnou nábožensky, že náboženství nebylo tu cílem nýbrž jen podvědomým argumentem pro společenské změny. Husův traktát „O svatokupectví“ je podle Slavíka jedním z nejrevolučnějších politických a sociálních spisů, které kdy byly napsány. Nejen že se tam žádají veliké politické změny v teokraticko-feudálním zřízení, ale jsou tu přímé výzvy k útoku na tyto řády, výzvy, podporované tak účinnými prostředky, jaké žádný moderní hlasatel sociálního převratu v ruce nemá a nikdy nebude míti (odnětí statků duchovenstvu pokládá se za křesťanskou povinnost, ba za příkaz spásy vlastní duše). Je to otevřená výzva k zlomení moci církevní, k vyvlastnění církevního jmění a k odstranění světské moci církve. „Traktát »O svatokupectví« nese svědčí“, praví Slavík, „že Hus byl kacír, bludař, uchýlivší se od pravé víry, ale je nejjasnějším dokladem, že Hus byl kacířem politickým, opravdovým sociálním revolucionářem . . . Hus je rozeným agitátorem (str. 41).“

Každá revoluce sociální — a sociálním hnutím jsou též revoluce náboženské — bojuje podle autora na dvě fronty (válka občanská, zápas s nepřítelem zahraničním). Začíná zpravidla obranou revolučních novot před nepřítelem a mění se v útok na cizinu, aby nová pravda dostala se také jiným národům. Tento ráz má ovšem i revoluce husitská, jež však byla složitější než kterákoli z revolucí, které znají dějiny: vedle stránky náboženské je tu moment politický, sociální (v užším smyslu) a národní. Není to jen občanská válka mezi dvěma náboženskými stranami v národě, po případě boj mezi nesmiřitelnou a mírnou frakcí kališníků, nýbrž je to též zápas různých politických a sociálních programů. V celku vzato, husitské hnutí je revolucí českých měst, praví Slavík. „Uvnitř jejich hradeb se odehrává revoluce národnostní proti Němcům a revoluce sociální proti patriciátu. V zemi města vedou boj o politickou moc (za revoluce strhla na sebe rozhodující vliv). Na bedrech měst také leží největší díl boje proti nepříteli zahraničnímu (str. 50).“ Podle autora zvítězili jen ti revolucionáři, jimž se podařilo získati na svou stranu široké vrstvy lidové ve městech a na venkově, prostý dav, jenž se snadno dává strhnouti a nejobětavěji nasazuje život v bojích za ideu, ze které sám získává málo nebo nic. Průběhem vítězné revoluce dochází k rozrůžňovacímu procesu: od nositelů revoluce odpadají spojenci shora, když čím dále tím více vychází najevo, že revoluce se obrací proti jejich stavu; odpadá však také „spojenec zdola“, široké vrstvy lidové, když se ukazuje, že revoluční třída sleduje své cíle a nemíní dáti se ohrožovati programem vrstvy ještě níže stojící. Konečný výsledek je ten, že bývalí spojenci revoluce shora přidají se k táboru odpůrců, kam vlastně svým sociálním a politickým postavením patří, zatím co sociálně níže stojící masa, nositeli revoluce zklamaná, stává se lhostejnou. Neodvratný následek toho, je — pád vlastního revolučního živlu a vítězství reakce, odloudivší část „mírných“ revolucionářů některými ústupky. To je průběh velké francouzské revoluce, ale také revoluce husitské, jak Slavík podrobně ukazuje.

Podle autora je nesporné, že učení anglického reformátora Wyclifa stalo se základní teoretickou basí husitské revoluce, pro niž připravil i duchovní půdu veliký majetek církve v době předhusitské. Historie dekretu kutnohorského je husitskou revolucí v malém. Tuto nelze začínati spory o věci náboženské (o poměru ke koncilu pisanskému r. 1409), nýbrž daleko staršími třenicemi rázu hospodářského. Totéž platí o celé revoluci husitské: hospodářský a národnostní antagonismus je starší než rozpory vzniklé hnutím náboženským. A pokládá-li se za hlavní znak národa národní vědomí, nemohu nejen přiznati, praví Slavík, že husitská revoluce národ rozdvojila, nýbrž „musím v husitství viděti epochu, která nejvíce přispěla k rozšíření národního vědomí, to jest k vytvoření národa v moderním smyslu (str. 64).“ Při hodnocení husitské revoluce nelze vycházeti od schematu: Husitská revoluce je hnutí náboženské, během něhož vyšlehl pokusy o změny sociální. Opak je pravda podle Slavíka. Koncem středověku nastává sociální krise, jež se obrací proti světskému panství církve právě tak, jak v moderní době dělnické hnutí míří proti kapitalismu. Každý nový sociální program hledá mravní zdůvodnění. Koncem středověku, kdy v plné síle ještě trvá křesťanský názor na vznik řádů společenských, jejichž tvůrcem je Bůh, nebylo ovšem možno, aby se začínala agitace pro společenskou změnu ve jménu přirozených práv člověka, nýbrž zde jedině možnou podporu revolucionáři mohli najíti v tvrzení, že nepodnikají nic nového, nýbrž že se snaží křesťanskou společnost uvést do stavu církve pravé, prvotní. Při tom se nesmí pouštěti se zřetele, že teror revoluce je v podstatě odpovědí na pokus o násilí strany protivné. Sledujeme-li revoluci pod tímto zorným úhlem, musíme přiznati, že na př. na dně sporu o kalich skrývá se boj o základy římské theokracie, že přijímání pod obojí znamenalo po této stránce zřejmou demokratisaci, že při vyjednávání na koncilu basilejském jde v jádře o smlouvání římských katolíků a mírných utrakvistů proti Táborům, a to nikoli o věci náboženské, nýbrž o udržení světského panství. Stručně: husitská revoluce je pokusem o úplnou změnu postavení církve v lidské společnosti; byla nejen občanskou válkou, ale také nesmírně prudkým bojem národnostním, jenž vypudil české Němce k jejich krajanům do říše; revoluce náboženská, respektive proticírkevní, stala se protišlechtickou a dala dokonce vznik útvarům, k nimž tehdejší společnost ani hospodářsky nedozrála.

Pojednav v prvních desíti kapitolách o hodnotících měřících husitství, odumírání středověku, západoevropských revolucích v době předhusitské, o Husovi a sociálních poměrech jeho doby, rozebrav počátky revoluce a první reakci, osvětliv první křížovou výpravu a čtyři artikule pražské, zápas o Prahu, thermidor husitské revoluce a Lipany, dochází Slavík k závěrům, jež jsou obsahem kapitoly XI. Husitské hnutí se nám jeví jako organická část politického a sociálního vývoje, jež lidstvo v té době prodělává; bylo opravdu sociální revolucí se všemi jevy a následky, jež každá revoluce přináší. Poněvadž při zkoumání revoluce třeba míti na paměti, že jde o zápas malé síly novotářů proti ohromným silám tradice, nelze význam revoluce měřiti jen hodnotou myšlenky, pro kterou zahořely masy, ani stupněm, do jakého se podařilo program uskutečniti, nýbrž důležitý je už sám fakt, že národ revoluci prodělal. Chápu-li však, praví autor, že revoluce je zápas za ideu, nemohu neviděti aktiva, která z něho pro národ plynou, i když forma zápasu zůstává daleko za velikostí idey. „Už vzrůst sebevědomí jednotlivce, účastníciho se revoluční akce, má svou cenu. Vždyť probuzený zájem o věci veřejné je předpokladem rozvoje demokratismu (str. 113).“ Táborský demokratismus nebudeme ovšem hledati podle autora jen v naivních, v kaž-

dém věku se vracejících náběžích k sociální rovnosti, nýbrž ve zjevech, jež zachovaly trvalou stopu v dalším vývoji, t. j. měly nesporný podíl na vzniku těch demokratických zřízení, po případě na vzrůst dodnes ještě neuskutečněných demokratických ideálů. Na otázku, co z husitství přímo přispělo k vývoji demokracie, odpovídá autor, že to byl především vlastní jeho program, formulovaný ve známých čtyřech artikulech. Demokratický je už náboženský požadavek přijímání pod obojí, jenž chce odstraniti jednu z přehrad, které dělí stav duchovní od světského. Jiným demokratickým prvkem v husitství je účast nejširších vrstev na bojích revolučních, což bylo jednou z předních zásluh Husových; zejména venkovan byl tím přímo proměněn v jiného člověka. Aktivní účast, kterou lid bral na revoluci, byla velkou školou ducha, jež zanechala trvalé stopy, i když po revoluční bouři sedlák stává se zase jen živlem poddaným, z aktivní účasti ve veřejném životě na dlouhá staletí vyřazeným. Tato vyspělost nejlépe se ukázala v době pobělohorské pohromy, když národ byl většinou zbaven své vyšší vrstvy, šlechty a měšťanstva, tvořícího mozek národa. „Po takové pohromě jiný národ by byl jistě zahynul. Nestalo-li se to, je to nesporně následek duševní probuzenosti nižších vrstev, datující se od husitské revoluce (str. 117).“ Husitská revoluce nemohla ovšem odstraniti poddanství, ale způsobila aspoň, že nastala velká změna ve vzájemném poměru stavů; nebyl tak barbarský jako v době předrevoluční. Také národní vědomí vzrostlo teprve, když všechny vrstvy sblížila velká idea revoluční. Tvrdívá-li se že národ osudově byl husitskou revolucí roztržen na dva náboženské tábory, je to nesporná pravda, ale k tomu nutno připojiti, že „současně za revoluce odehrává se proces prohloubení národního uvědomění... Toto duševní zocelení českého národa revoluční bouří pokládám za větší hradbu proti nebezpečí germanisace než praktické národnostní změny, jež se udály za husitských válek (str. 118).“

Boj na tři fronty nemohl skončiti vítězstvím. Ale při veškerých obtížích třeba přiznati, že konečné výsledky revoluce byly značné. Na první místo třeba klásti úspěchy ideové, zisk, který z husitské revoluce měl duchovní vývoj lidstva a národa. Význam husitství vidí Slavík v jeho triumfu nad římským universalismem, v otřesení středověké církevní autority, v boji za svobodu. Není pochyby, že po této stránce husitská revoluce znamená epochu. Bylo to po prvé, co římská církev z obavy před horšími následky zasadila si sama „ránu“ (tak to sám koncil nazval při jednání s českými zástupci) a dala se do vyjednávání tam, kde do té doby jen určovala a přikazovala. Při zahájení vyjednávání (v Chebu v květnu 1432) delegáti koncilu přijali českou podmínku, že soudcem mezi nimi bude písmo svaté (index egeranus). „Byla to koncese světového významu, opravdu veliký krok v dějinách myšlenkového vývoje. Nikdy český národ nezasáhl do něho více, než v tomto případě (str. 120).“ „Revoluce zaujavší národ společnou ideou, kterou široké vrstvy bránily, probudila a vytvořila národ (str. 120).“ Také první požadavek, od něhož revoluce vyšla, t. j. požadavek obmezení světského panování kněží, byl splněn: majetek církve byl z velké části vyvlastněn, jak to žádal již Hus a jak to hlásají agitační tábořské manifesty.

Palacký výkladem husitské revoluce dokázal, že národ český byl národem historickým a že byla doba, kdy šel myšlenkově v čele Evropy. A v době, kdy národ se hlásil nově k životu, sláva husitských válek skýtala mu nesmírnou morální podporu. „Skýtá mu ji podnes, zejména názorným poučením, že svou nevýhodu proti početní síle sousedů může vyrovnávati převahou duševní. Vždyť tajemství husitských úspěchů tkvělo

konec konců v tom, že husité v boji proti nepříteli mohli mobilisovati jako uvědomělé bojovníky lid městský a selský, zatím co na straně nepřátelské tato lidová masa byla živlem pasivním, bez zájmu na věcech veřejných (str. 123).“ *A. Klímt.*

JAN HAJŠMANN-EMIL FILLA: HLÍDKA ČESKÉ MAFIE V HOLANDSKU. Vzpomínky Emila Filly na válku a odboj. Stopami dějin řada II. svazek 5. Vydalo nakladatelství Orbis v Praze. Praha 1934. Str. 122 za 18 Kč.

Válečné vzpomínky Fillovy věrně zachycené Janem Hajšmanem a vydané v přítomné knížce s fotografiemi Filly a jeho choti Hany, dcery universitního profesora dr. Františka Krejčího, dvěma Fillovými kresbami a faksimile jím vydávaného revolučního týdeníku Michel im Sumpf, jsou důležitým příspěvkem k dějinám našeho odboje. Zachycují ovzduší v Paříži a v Belgii po vypuknutí světové války, zmatek mezi našimi lidmi, kteří jsou na vahách, mají-li se vrátiti domů nebo zůstatí v cizině, a líčí velmi poutavě poměry v neutrálním Holandsku, kde se soustřeďuje za světové války špionážní služba bojujících velmocí, pravidelně velmi dobře placená. Filla, jenž se dal s chotí ochotně a cele do služeb našeho odboje, ukazuje, jaké obtíže bylo jim překonávati v cizím prostředí, jež stěží dovedlo chápati, že je možno přinášeti všemožné oběti vzdálenému ideálu osvobozeného národa. Přiznává, že velmi rád pracoval mezi prostým českým lidem, který, prošed několikerým útlakem, cítil živě národně. „U těchto lidí vzpoura proti stávajícímu otroctví, revolučnost, byla opodstatněna trpkým životem, a byli to v podstatě a velkou většinou lidé hrdí, nepodlézaví. Masaryka většinou neznali. Populární u nich byli Klofáč a Kramář (str. 63). Heslo: „Jsme revolucionáři, nevezmeme od nikoho ani haléře, musíme míti čisté, nezávislé ruce!“ je vůdčím heslem i našeho odboje v Holandsku. „Je to zápas o svobodu, všecko se dělá zadarmo, z pohnutek mravních. Tak pracují všichni, nejen já. A všichni jsme závislí na dru Benešovi a Masarykovi, pokud jde o českou otázku, a jiného nic nás nezajímá. Od nikoho jiného direktivy nesmíme přijímat než od Masaryka a Beneše“ (str. 90), vysvětluje Filla nechápatému šéfu francouzské špionážní služby generálu Boucabeilleovi. V líčení Fillově je řada portrétů lidí nadšeně a nezištně pracujících v odboji jen a jen pro ideál svobodné vlasti vedle několika, kterým měl tento boj přinést osobní prospěch, jak s jistotou očekávali. I po této stránce jsou válečné vzpomínky Filly vítaným příspěvkem k dějinám naší politiky popřevratové. *A. Klímt.*

HAROLD J. LASKI: ÚVOD DO POLITIKY. Vydalo Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství Antonín Svěcený v Praze. Praha 1934. Stran 83 za 9 Kč.

Knížka „Úvod do politiky“, kterou napsal profesor politických věd londýnské university Harold J. Laski a do češtiny přeložil dr. E. Sobota, jest skutečným obohacením naší politické literatury. Jejím účelem jest, jak praví autor v předmluvě, „postavití nejzákladnější otázky politiky v takové formě, aby jim mohl porozuměti každý průměrný čtenář, který se o tyto věci zajímá“. A prostuduje-li si čtenář pozorně zajímavou látku rozvrženou do čtyř kapitol: Co je stát? Jaké místo náleží státu v rámci lidské společnosti? Jak organisovati stát a mezinárodní společenství, přesvědčí se, že autor dosáhl plného úspěchu ve směru, který si svým dílkem vytkl.

Stát je podle autora nástrojem, který upravuje lidské chování, nástrojem, kterým si lidé dávají pravidla, jak se v životě navzájem chovati. To, co stát nařizuje, je zákonem ne snad proto, že je to dobré, spravedlivé či moudré, nýbrž právě jen proto, že to na-